

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію ГУЛЯК Уляни Миколаївни
«Мотиваційно-ціннісні детермінанти бойової діяльності
військовослужбовців Збройних Сил України», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Дисертація Гуляк Уляни Миколаївни присвячена вивченню мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Актуальність теми не викликає сумніву, оскільки, починаючи з 2014 року в Україні, у зв'язку з агресією російської федерації та розв'язаним нею збройним конфліктом виникла гостра необхідність залучення до лав Збройних Сил військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період, які мають бути вмотивованими та спроможними до виконання завдань за призначенням в умовах тривалого ведення бойових дій. Досвід застосування військових частин і підрозділів Збройних Сил України в російсько-українській війні переконливо засвідчив, що успішне виконання ними бойових завдань значною мірою залежало від рівня мотивації особового складу. Високий рівень професійної мотивації військовослужбовців до бойової діяльності створює якісну перевагу в бою, відкриває шлях до перемоги і забезпечує її досягнення. Тому вивчення мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України і впровадження результатів цієї розвідки у практику діяльності військ є надзвичайно актуальним у контексті триваючої збройної боротьби.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження Гуляк У.М. виконано відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України у межах розроблення науково-дослідних робіт: «Формування психічної стійкості військовослужбовців до бойових умов» (державний реєстраційний номер 0121U110117); «Обґрунтування доцільного варіанта побудови системи психологічного забезпечення військ (сил) Збройних Сил

України з урахуванням досвіду збройних сил провідних країн – членів НАТО» (державний реєстраційний номер 0122U200865).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю обраних методів меті і завданням роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу, коректністю статистичної обробки даних. Водночас, використання якісного аналізу у роботі тільки доповнює її і яскраво ілюструє висновки, засновані на статистичному аналізі. Розділи дисертаційної роботи викладені логічно і послідовно у відповідності до сутності об'єкта та предмета дослідження. **Метою дисертації** є теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період. Розробка та апробація програми психологічного тренінгу підтримки та корекції мотиваційно-ціннісних детермінант військовослужбовців в умовах бойових дій. **Об'єктом дослідження** є мотиваційна сфера особистості військовослужбовця, **предметом** – мотиваційно-ціннісні детермінанти бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період. Вибірку дослідження було сформовано з військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період залежно від рівня прояву мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності.

Структура і зміст роботи. Дисертаційна робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 132 найменування, з них 96 – іноземних, що свідчить про достатньо широку джерельну базу дослідження та врахування сучасних зарубіжних наукових досягнень.

У *вступі* дисертантка аргументовано обґрунтовує актуальність роботи, визначає методологічні орієнтири, мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, його методи, розкриває наукову новизну та практичну

значущість отриманих результатів. Також подає відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження.

У *першому розділі* висвітлено результати теоретико-методологічного аналізу підходів до дослідження мотиваційно-ціннісної сфери особистості військовослужбовця Збройних Сил України. Концептуальні засади дослідження становлять філософські погляди на природу мотивації людини, натуралістичні, антропологічні, соціальні, ситуаційно-динамічні, когнітивні, екзистенційні теорії психології мотивації, що відповідають провідним ідеям гуманістичного, діяльнісного, екзистенційного, аксіологічного підходів. Авторкою запропоновано дефініцію понять «мотиваційно-ціннісна сфера особистості військовослужбовця», яка витлумачується як утворена на основі особистісних цінностей динамічна система, яка є формою їх включення в механізми поведінки особистості військовослужбовця на основі свідомого оціночного вибору цілей та способів діяльності у результаті сформованих стійких переконань та ставлень до них, а також «мотиваційно-ціннісні детермінанти бойової діяльності військовослужбовців» під якими розуміється стійка, відносно постійна ціннісна диспозиція вищого порядку, що визначає вибір поведінки військовослужбовця, не має вирішальної ролі у забезпеченні функціонування організму, не є вродженою, розвивається тільки в онтогенезі й залежить від соціальних норм військово-професійного середовища. Визначено сутність і зміст психологічного впливу мотиваційно-ціннісних детермінант на бойову діяльність. Досліджено та описано систему цінностей військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період.

У *другому розділі* наведено аналіз психологічних аспектів бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період, зокрема їх мотиваційно-ціннісної сфери на підставі чого авторкою розроблено концептуальну модель, яка пояснює взаємозв'язки між особистісними цінностями, мотиваційними детермінантами та бойовою ефективністю. Розроблена теоретична модель покладена в основу проведення емпіричного дослідження. У розділі описано методiku емпіричного дослідження (підготовчий, констатувальний та формувальний

етапи), визначено критерії діагностування мотиваційно-ціннісної сфери особистості військовослужбовця (ціннісний, мотиваційний, діяльнісний), здійснено підбір та обґрунтування діагностичних методик, описано вибірку досліджуваних.

На особливу увагу заслуговує представлений дисертанткою детальний опис змісту та обґрунтування авторського опитувальника, який дає змогу визначити рівень професійної мотивації та встановити мотиваційні джерела, визначити ієрархію особистих цінностей та їх відповідність усталеним військовим ідеалам і традиціям.

У *третьому розділі* представлено результати емпіричного дослідження мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності офіцерів та сержантів і солдатів Збройних Сил України. Проведене дослідження засвідчило, що найбільш значущими цінностями для офіцерів є самостійність і універсалізм, тоді як сержанти і солдати більше орієнтовані на доброту та універсалізм. Також представлені результати свідчать про те, що сержанти і солдати мають вищий рівень мотивації до винагороди та умов праці, тоді як офіцери більш орієнтовані на владу та взаємовідносини. Авторка пояснює це тим, що офіцери більше зосереджені на керівництві та управлінні, тоді як сержанти і солдати – на конкретних зовнішніх результатах своєї діяльності, що відповідає різним рівням відповідальності та специфіці їхніх професійних ролей. Свої висновки дисертантка підкріплює статистичними методами перевірки надійності та значущості емпіричних даних.

За допомогою методу автоматизованого лінійного моделювання дослідницею побудовано емпіричні моделі мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності офіцерів та сержантів, солдатів Збройних Сил України, що дозволило точно ідентифікувати ключові чинники, які впливають на їхню бойову мотивацію, і виявити взаємозв'язки між різними аспектами мотиваційної структури військовослужбовців. Ці моделі відображають різні акценти в мотиваційних орієнтаціях кожної групи і підкреслюють необхідність диференційованого підходу до їхньої підтримки та розвитку.

У розділі викладені методичні засади розроблених і впроваджених тренінгів з підтримки і корекції мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України. Викладені результати підтверджують теоретичні припущення про важливість соціальної підтримки, внутрішньої мотивації, різноманітності роботи та особистісного розвитку для підвищення професійної мотивації військовослужбовців.

Загальні висновки роботи відповідають поставленій меті та завданням, матеріали викладені чітко і логічно, представлений основний науковий продукт – мотиваційно-ціннісні детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України та описані перспективи подальших досліджень.

Дисертаційне дослідження Гуляк У.М. характеризуються **науковою новизною і має велику перспективу подальшого впровадження результатів у військову психологічну практику.** Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження є результатом комплексного науково дослідження, виконаного авторкою на достатньо високому теоретико-методологічному рівні.

До найбільш вагомих результатів роботи, які мають необхідні ознаки **наукової новизни та достовірності**, на наш погляд, слід віднести: визначення структури мотиваційно-ціннісної сфери особистості військовослужбовця Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період (особистісні цінності, мотиваційно-ціннісні детермінанти, їх диспозиція) та з'ясування її впливу на перебіг бойової діяльності (ризик та небезпека, масштабність та тривалість ведення бойових дій, соціальна депривація, умови невизначеності, групова належність тощо); встановлені відмінності в мотиваційно-ціннісних профілях різних категорій військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період (офіцерів та сержантів і солдатів); удосконалений діагностичний інструментарій вимірювання мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України шляхом обґрунтування застосування існуючих психодіагностичних методик та

розроблення авторського опитувальника; розвиток психологічних практик у вигляді психологічних тренінгів, розроблених на основі встановлених показників, щодо підвищення мотивації військовослужбовців до бойової діяльності.

Практичне значення наукових результатів полягає, насамперед, в тому, що на основі встановлених закономірностей, розроблено й апробовано програми психологічних тренінгів психологічної підтримки та корекції мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців та упровадженні їх у психологічну підготовку військових частин для підтримання належного рівня мотивації військовослужбовців і забезпечення їх ефективності в умовах бойових дій; розроблено та впроваджено у практику структур персоналу Збройних Сил України авторського опитувальника – для діагностування рівня прояву мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців; упроваджено матеріали дисертаційного дослідження в освітній процес закладів вищої освіти під час проведення навчальних занять та наукових досліджень за напрямом психологічного забезпечення бойової діяльності.

Достовірність наукових положень, сформульованих авторкою у дисертації, підтверджується їх **впровадженням у практику діяльності** Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України; Національного університету оборони України; Національної академії Національної гвардії України; Львівського державного університету внутрішніх справ; Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; військової частини А1815; військової частини А1232.

Результати дисертаційного дослідження мають достатню апробацію на міжнародних та всеукраїнських конференціях та повністю викладені у наукових працях. Рівень наукових публікацій здобувача можна оцінити як достатньо високий: за результатами дисертаційної роботи опубліковано 15 наукових праць, у тому числі сім статей у фахових наукових виданнях України, внесених до категорії Б, вісім праць апробаційного характеру.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертації Гуляк У.М. засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст стислої анотації розкриває інформацію про методiku дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. У дисертації та наукових публікаціях Гуляк У.М. відсутні порушення академічної доброчесності.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Якісно здійснений теоретико-методологічний аналіз порушеної проблеми, застосування адекватних методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про високий рівень оволодіння дисертанткою методологією наукової діяльності та науковий рівень дисертаційної роботи. Поставлені в роботі наукові завдання повністю виконані.

Загалом, слід відмітити, логічність та послідовність дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження має комплексний і завершений характер. Джерельна база, опрацьована дисертанткою, відзначається широтою та глибоким аналізом. Робота виконана державною мовою із дотриманням наукового стилю та використанням у дослідженні спеціальної термінології. За своєю структурою та оформленням дисертація відповідає вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 № 40.

За беззаперечно позитивного загального враження дисертаційна робота Гуляк У.М. не позбавлена окремих побажань та зауважень:

1. В обґрунтуванні сутності мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців (стор. 60), авторка зазначає, що це стійка, відносно постійна ціннісна диспозиція, яка залежить від соціальних норм військово-професійного середовища, водночас, стверджує про її розвиток в онтогенезі. Відтак вважаємо, що на формування мотиваційно-ціннісних

детермінант бойової діяльності військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період впливає не тільки військово-професійне середовище, а й середовище, що формувало попередній життєвий досвід особистості військовослужбовця.

2. В емпіричній частині дослідження дисертантка здійснює порівняльний аналіз мотиваційно-ціннісних детермінант військовослужбовців, які склали вибірку досліджуваних, шляхом її поділу за категоріями «офіцери» та «сержанти і солдати», що дало можливість за допомогою методу множинного регресивного моделювання побудувати моделі мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності окреслених категорій військовослужбовців. Однак у роботі відсутній аналіз конфігурації мотиваційно-ціннісних детермінант військовослужбовців залежно від рівня освіти, вікових, гендерних характеристик вибірки досліджуваних.

3. У формувальній частині дисертаційного дослідження авторка описує структуру та зміст розроблених нею тренінгових програм підтримки та корекції мотиваційно-ціннісних детермінант бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України за призовом під час мобілізації, на особливий період. Вважаємо, що для ефективного їх впровадження у військово-професійну практику доцільно було б більш детально розкрити конкретні специфічні умови (методичні, організаційні, часові тощо), за яких розроблені програми було апробовано.

4. Враховуючи високу практичну значущість роботи, її актуальність, персональний практичний досвід дисертантки, як військового психолога та психотерапевта, дисертаційне дослідження тільки виграло б від надання дисертанткою рекомендацій щодо підтримання професійної мотивації військовослужбовців за призовом під час мобілізації, на особливий період в бойових умовах для командирів бойових підрозділів та служб психологічної підтримки персоналу.

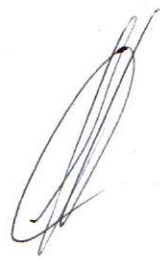
Усі наведені побажання та зауваження не знижують наукової цінності дисертаційної роботи та носять рекомендаційний характер і не можуть суттєво вплинути на обґрунтовану вище її загальну високу оцінку.

Висновок щодо відповідності дисертації чинним вимогам.

Дисертаційна робота здобувачки наукового ступеня доктора філософії Гуляк Уляни Миколаївни «Мотиваційно-ціннісні детермінанти бойової діяльності військовослужбовців Збройних Сил України» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що мають широкий спектр їх застосування і в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання для психологічної науки та практики. Робота відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами). На підставі вищезазначеного ГУЛЯК Уляна Миколаївна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові наук.

Рецензент:

доктор філософії, заступник начальника
кафедри лідерства інституту
професійної військової освіти «Вишкіл
Лідерів» Національного університету
оборони України

Олег РИБЧУК

14 березня 2025 року

